

02 H 1184

R

G

D.

DE
EXIMIA
RHABARBARI
VIRTUTE MEDICA
IN MORBIS QVIBVSDAM CHRONICIS

E DECRETO
GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
IN REGIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
D. IOAN. CHRISTLIEB KEMME

MEDIC. PROF. PVBL. ORDIN.
ET ACAD. IMPER. NATVR. CVRIOS. SODALI

PRO
GRADV DOCTORIS
RITE OBTINENDO

D. III. APRIL. MDCCLXXI.

PVBLICE DISPVTABIT

AVCTOR

GOTTLOB GERBER

LVBENA SILESIVS.

HALAE
STANNO HENDELIANO.

V I R O
EXCELLENTISSIMO EXPERIENTISSIMO
DOCTISSIMOQVE
DOMINO
TOBIAE GOTTFRIED PIERNER

SACR. CAESAR. REG. APOSTOL. MAIEST.

PRAEFECTO CHIRVRGORVM, QVI MILITVM,
IN BOHEMIA STATIVA HABENTVM, CVRAM GERVNT,

ET INSPECTORI

NOSOCOMIORVM MILITARIVM PRAGENSIVM

DIGNISSIMO, MERITISSIMO, VIGILANTISSIMO

A V V N C V L O S V O

PIA MENTE AETERNVM DEVENERANDO

HANC
DISSERTATIONEM ACADEMICAM
VT
PIETATIS MONUMENTVM
CVM VOTO
OMNIGENAE PROSPERITATIS
SINCERRIMO

D. D. D.

OBSEQUESTISSIMVS NEPOS
GOTTLOB GERBER.

SECTIO PRIMA.
DE
NATURA
MORBORVM CHRONICORVM GENERATIM.

---

§. I.

Definitio morbi chronici.

Duratio morbi definitur ex tempore, quod, dum morbus corpori praefens inexistit, praeterlabitur. Quae si longior sit ¹⁾ morbus vocatur *chronicus*. Intelligitur hinc, chronicum morbum tam acuto, quam breui opponi debere; posse morbum chronicum vel vitae periculo stipari, vel eo carere; nil impedire, quo minus, vnus idemque morbus, modo breuis, modo acutus, modo chronicus habeatur; posse quemlibet morborum intermitentium chronicorum paroxysmum, rarissimis quibusdam casibus exceptis, morbum aut acutum, aut breuem iudicari; morbos acutos, saepius recidiuantes, recte his aequiparari; nos demum, morborum chronicorum originem indagantes, oportere tam ad vires naturae nostrae medicatrices, quam ad artis auxilia, relata ad causas morborum, quos diximus, respicere.

§. II.

1) SWIETEN *Commentar. in Aphorism.* BOERHAAVII Tom. II. pag. §. 9.
GAUBII *Instit. pathol. medic.* p.m. 480.

§. II.

Ortus morborum chronicorum generatim consideratus.

1. Ob virium languorem.

Enimuero, attenti ad morborum progressum, perspicimus, plerumque accidere, ut irritatae corporis nostri vires validius agant, sicque, cum causa morbifica, pugnam quasi quandam committant. Sagaces medici id diu notarunt ²⁾. Quodsi itaque morbum quendam sic concipias, ut fingas, vires naturae nostrae in ipsum vel parum, vel nulla plane, vel ea ratione niti, ut causa morbi confirmetur continuo: fiet hinc omnino duratio morbi longior, ni forte aut morbus leuior fuerit, aut artis auxilia defectum suppleant, aut causa morbi eius sit indolis, ut, vel ob ipsum virium defectum, mortem citius inferre queat. Potest vero is casus incidere, quando *vel* vires corporis, ante ingressum morbi, debilitatae sunt; *vel* morbus, ex indole sua, vires fractas ponit; *vel* causa morbi aut non incitat vires, aut, his licet incitatis, minui nequit, aut adeo lente succrescit, ut vires ipsi adfuescant, aut frequentius renascitur atque semetipsam confirmat; *vel* demum vires, vigente morbo, ex quacunque accidentali causa, plus iusto deperuntur. Nec recedit ab his, quae diximus, experientia. Videmus acria, sanguini illata, pro virium ratione, morbos modo acutos, modo chronicos inferre; paralyfes et debilitatem haud raro morborum chronicorum imaginem repraesentare; idem dici de plethora, spissitudine, stasi humorum lenta, acredine successiue enata, scirrhis, cancro, epilepsia, febribus tam lentis, quam intermittentibus similibusque morbis debere; abusum demum venae sectionis, nitroforum similiumque remediorum in acutis, viam nimis frequenter ad chronicos morbos sternere. Neque praeteriit haec omnino SYDENHAMVS ³⁾. *Vbi continens*, inquit, *morbi materia eius est indolis, ut febrem in partes suas pertrahere non valeat ad dictae materiae separationem universalem; aut cum huiusmodi materia parti alicuius affigitur,*
quae

²⁾ SYDENHAM *Oper. omn.* pag. 19 seq.

³⁾ l. m. c. pag. 20. 21.

quae eidem explodendae prorsus est impar, siue ob propriam conformationem vel ob defectum caloris naturalis et spirituum vel denique ob continuum materiae nouae affluxum, qua sanguis vitiatu et ad eiusdem eliminationem vnice dispositus, partem obruit grauatque: in his, inquam, casibus vel tarde admodum ad coctionem peruenit materia, vel non omnino, adeoque morbi, ab huiusmodi materia inconcoctili prouenientes, chronici et nuncupantur et sunt. Censet etiam, hinc quoslibet chronicos morbos prouenire.

§. III.

2. Ob vires male directas.

Vt morbi, ope virium naturae, recte tollantur: non iusto solum gradu eas operari oportet, sed caeterae quoque actionis, quam exferunt, conditiones, ad causam morbi, quam optime citissimeque aut expellendam, aut subigendam, conspirent necesse est. Sic variolosum morbum male sanat natura, quando materiam, quae genuit illum, nec citius quidem fortiusque, nec tardius debiliusque mouet, at partibus inferi, quam optime ipsi eliminandae imparibus. Nascitur hinc idea illius virium nostrarum status, vbi *male directae* dicuntur. Quando nempe vires naturae in morbum nituntur quidem, at male, idque *ob modum*, quo in eundem agunt: id *malam virium directionem* nuncupant. Atque inde morbi chronici possunt omnino oriri. Fac enim, materiam excrementiam, a viribus humanis, propelli ad partem quandam, per quam aut nulla ratione, aut parcius eliminari potest: sequitur, morbum debere longius protrahi, nisi *vel ars naturae succurrat, vel minor materiae copia adsit, vel materia ipsa, illata parti, citam queat mortem prouocare.* Sic obseruamus, acre, in sanguine collectum, per chronicam quandoque tussim expelli, citius omnino euanesceus, si per cutim facta excretio fuisset. Praecipuae huius vitii causae latent in viribus aut excedentibus, aut languentibus; in sensilitate nimia; in torpore aut vniuersali, aut particulari; in irritamento quodam, partes nimium sollicitante; in peccatis contra

diaetae regulas; in vesano medicamentorum usu, quo turbantur molimina naturae. Confirmant haec obseruationes 4).

§. IV.

3. Ob indolem remediorum, quibus vtuntur.

Cum remedia medica vires naturae adiuuent, atque, salutarem suam virtutem exferentia, morbos saepe citius tollant, quam sponte sua sublati essent: duratio morborum non ex viribus solum naturae, sed ex indole quoque remediorum, quae adhiberi possunt debentque, determinanda venit. Atque ideo haec, in considerando morborum chronicorum ortu, omitti nequeunt (§. I.). Quodsi enim morbo, qui, relatus ad vires humani corporis, chronicus est (§§. II. III.), remedia aut nulla, aut inualida, aut eius indolis opponantur, quae *vel* vires naturae male afficiunt (§§. cit.), *vel* causam morbi sic mutant, vt nequeat dein sat cito superari: conditio ista aut efficiet chronicam morbi indolem, aut confirmabit eam. Docebunt id exempla. Sic plethora, omissa venae sectione, in morbum chronicum degenerat; cancer, vlcera qualificata morbi sunt chronici, quod medicina destituitur sat validis remediis, atque idem de febribus lentis similibusque morbis valet; febres intermittentes saepe ideo tantum chronici existunt morbi, quod medici nolunt peruuiano cortice vri; acredo catarrhalis, in sanguine oberrans, chronica euadit affectio, quando venae sectione, nitrosis atque aliis remediis nimium debilitatur aeger; tussis denique, propter abusum remediorum, pulmones relaxantium, magis magisque protrahi potest. Plura adiici possent, sed haec sufficient.

§. V.

- 4) Excessus virium, si in se spectetur, morbos chronicos minime producit. Quando enim celerius, contra causam morbi, natura operatur: morbus modo breuis, modo acutus nascitur. Atqui excessus virium celeriores producit effectus. Potest interea virium excessus viam ad chronicos morbos sternere, quando *vel* vires prostermit, *vel* causam morbi producit, lente aut numquam soluendam, *vel* efficit, vt vires naturae nostrae male dirigantur.

§. V.
Confectaria.

Potest iam e dictis patere, ortum morbi chronici duo sibi vindicare momenta, *causam* nempe morbificam, aut numquam, aut tardius, a viribus naturae, soluendam (§§. II. III.), *usum* dein *remediorum* aut inualidorum, aut intermissum (§. anteced.); partes vitales aut plane non, aut sic a morbis chronicis affici debere, vt vel nullum inde, vel tale vitae periculum enascatur, quod tardius increfcit; morbos chronicos a rigiditate fibrarum, laxitate solidorum, sensilitate vel nimia vel alienata, vermibus, spissitudine atrabilia, visciditate et inertia humorum, cruditate, in primis viis collecta et quiescente ibi, defectu humorum, aquositate et tenuitate eorum nimia, stasi aut lente, aut cito quidem, sed ea ratione enata, vt ipsi facile tollendae impares sint vires tam corporis humani, quam remediorum, acrimonia humorum tam crassiori, quam subtili aut inuoluta, aut lentius parciusue producta, ab horum denique omnium causis passim atque effectibus, quam facillime oriri; chronicos ideo morbos semetipsos augere, idque ob debilitatem maxime, quam inferunt; eos maxime in neruis, primis viis et partibus laxis, multo sed tarde moto aut tenaciori fluido repletis, residere, exemplo epilepsiae, mali hypochondriaci, phthisis, febrrium lentarum, hydropis, cachexiae, scirrhorum hepatis & lienis, similibus; facile accidere, vt morbi chronici periodicè recurrant, cum periodicorum morborum sedes prae caeteris in neruis atque primis viis quaerenda sit §); chronicorum morborum causas, in vno eodemque aegro, commutari posse, sic, vt plures se ipsas excipiant, morbo aut perdurante, aut recidiuante, cuius rei ratio in primis ad debilitatem redit; primas vias, vitio, sub ingressum morbi chronici, immunes, mora tamen temporis quam facillime laedi; congestiones humorum ad partes, in morbis chronicis laesas, plerumque nociuas esse; remedia, quae vires

A 3

§) BÜCHNERI Diss. de primis viis morb. period. frequent. sede. COR-
Medicus
 von periodischen Krankheiten.

corporis valdopere incitant, licet videantur debilitati opposita esse, paucissimis casibus exceptis, minus esse salutaria, in morbis chronicis, existimanda, cum non solum maiorem soleant debilitatem relinquere, sed etiam congerant humores facile ad partes, iam affectas, motusque excitent intestinos, haud raro, in summum aegri detrimentum, cedentes; idem fere de remediis fortiter euacuantibus dici debere, idque eo magis, quo certius sit, quod inde naturales facile excretionem laedantur; non minimum denique eorum symptomatum, quibus multi stipantur morbi chronici, numerum pendere a debilitate laeque, primis viis inducta.

SECTIO SECVNDA.

DE

MEDICA

RHABARBARI VIRTUTE

GENERATIM.

§. VI.

Mixtio Rhabarbari.

• Pars volatilis.

Rheum nauseoso quodam odore praeditum est. Si diu, maxime contusum, aëri liberi exponitur, eum amittit non solum, sed virium etiam suarum decrementum patitur ⁶⁾. Quando contunditur, cum aqua ebullit, torretur, aut alias igni exponitur: specifico suo odore sat diffusa loca replet. Observavit BORRICHIVS, teste NEVMANNO ⁷⁾, aquam rhabarbari destillatam nauseosam esse atque vi purgante gaudere. Quod cum experimentum instituerem: aquam omnino nauseosam sic prodire observavi. Cum vero

6) NEVMANN *pralect. chem.* p. m. 997.

7) l. m. c. Confirmat id quodammodo BOULDUC. Vid. *Anat. chym. und botan. Abhandl. der Academie zu Paris, übers. von Steinwehr, Th. 3. S. 631.*

vero spiritum vini, cuius ope pars rhabbarbari resinosa seiuncta erat, abstractione inde separarem: odorem et saporem eius, ab odore et sapore spiritui vini propriis, non recedere comperi. Con-
tuso etiam rhabbarbaro spiritum vini rectificatissimum addidi. Sed,
instituta dein destillatione, produit spiritus, nec odore, nec sapore
alieno imbutus. Quae cum ita sint, patet, rhabbarbaro partem vola-
tilem inesse. Huius quantitatem ad calculum reuocare non ausim 8).
Impertit rheo nauseosum tam saporem, quam odorem. Ab oleosis
tamen corporibus et spirituosis delinitur 9).

§. VII.

2. Pars resinosa.

Spiritum vini, tribus iam vicibus destillarum, nouae destilla-
tioni sic exposui, vt eum, ad dimidiam tantum voluminis partem,
prodire sinerem. Eum admiscui, decenti in quantitate, optimi
rha-

- 8) Quod partim rhabbarbarum minus recens ad nos fertur, partim etiam modi,
quibus id perfici potest, sic comparati sunt, vt facile fallant. Quantum ego
perspicio, quam optime id peragi possit, si, suscepta sicca rhabbarbari destilla-
tione, notaretur quantitas aquae, quae produit, aqua dein liberiori aëri non
calido exponeretur, vt pars rhabbarbari volatilis abeat, tuncque denuo ad
mensuram reuocaretur. Nemo vero non perspiciat, nec hunc modum satis
esse securum, si vtaris eo, vt quantitas corporis, paucissima in copia rhabbar-
baro inexistens, definiatur. Inesse enim rhabbarbaro paucissimam eius quan-
titem vel ex analogia patet. Sub tostione duarum rhabbarbari drachmarum
lenissima, grana quindecim auolarunt. Maxima sine dubio eorum pars
aqua fuit.
- 9) Notissimum enim est, quod iura carniuum, vinum et infusum fabarum Coffee
ingratum rhabbarbari saporem opprimant. Forte iudicaret quis, id ostendere
eniam experimentum, mox enarratum, atque cum spiritu vini rectificatissimo
et rhabbarbaro captum. Huic vero reponi possit, quod volatilis rhabbar-
bari pars forte spiritu vini grauior sit, aut paullo fortius reliquis rhabbarbari
partibus adhaereat. Atque certum est, quod pars saltem volatilis huius prin-
cipii diu sese in mixtione rhabbarbari conseruet, quod plus vice simplici in
extractionibus rhabbarbari tam spirituosis, quam aquosis, diu etiam calori
expositis, obseruauit. Ex quo de nouo patet, quam insufficientis sit ea, quam
descripti modo, methodus, copiam volatilis rhabbarbari partis definiendi.
Leuior enim ignis gradus, ad eam expellendam, non sufficit, paullo grauior
vero, vt me experientia docuit, rhabbarbarum fat cito in sua principia re-
soluit.

rhabarbari vnciae dimidiae, massaeque moderatum caloris gradum admouit. Cum spiritus sat tinctus videretur: nouam eius, separata priore, quantitatem adfudi, idque sollers tamdiu repeti, donec quatuor spiritus vnciae, leuissime tinctae, per aliquot licet dies moderato calori expositae, immutatae permanerent. Nunc, omnibus massis spirituosis confusis, parauit, suero more, extractum rhei resinofum. Impetraui eius drachmam vnam cum scrupulis duobus et granis decem. Obscure ac eleganter flauescit; parca illius quantitas sat insignem aquae copiam flauo imbuit calore; notabili amaritie linguam ferit; minus nauseosum, quam pulvis rhabarbari, existit, inde sine dubio, quod partem volatilis principii amisit; adstrictionis id effectum, linguae admodum, exferere, obseruatio omnino me docuit, licet iste qualiscunque adstrictionis sensus, salua copiosius affluente, a qua promte id extractum soluitur, dein euanescat, superstitite adhuc sapore amaro, qui non adeo facile linguam osque internum deserit ¹⁰). Residuam rhabarbari partem, cum iusta aquae destillatae et ebullientis portione, tractaui. Adeptus sum speciem extracti gummosi, pondere drachmae vnus. Glutinofum id mihi magis videtur, minime adstringit, vix amarescit, fere omni sapore destituitur, facile situm contrahit. Reliqua rhabarbari pars, ponderans scrupulos duo, cum granis quindecim, omni dote ad terram accessit. Cinerei est coloris atque, glutinofum quoddam ipsi adhaerescere, lingua edocet, cui applicatur. Numquam vero, plus vice simplici licet gustata, adstrictionis sensu linguam meam adfecit.

§. VIII.

¹⁰) Intelligitur ergo, veram resinam rhabarbaro inesse. Eandem veritatem docet tam fluor huius extracti in calore, quam sicca rhabarbari destillatio, quae aquam, acidum spiritum volatilem et oleum empyreumaticum suppeditaui. Spiritus cito auolat. Quantitatem vero huius resinae sat parcam esse, docet copia illarum partium, quas aqua destillata soluit (§. seq.), atque additio aquae, ad extractionem rhabarbari spirituofam facta, a qua tinctura non lactescit. Conf. BOVLDC L.C. pag. 630. GEOFROY *Mater. med.* Part. II. p. m. 188.

§. VIII.

3. Pars gummofa.

Optimi rhabbarbari vnciae dimidia adfudi decentem aquae destillatae quantitatem. Massam in locum moderate calidum, aliquot per dies, reposui, eamque plane eadem, ac priorem (§. anteced.), ratione tractavi. Cum viderem, aquam sic amplius vix ringi: ea effusa nouam adieci, sinens, vt massa per aliquod tempus ebulliret. E commixtis demum omnibus extractionibus aquosis confeci extractum rhabbarbari gummofum, quod, si a quantitate (quae omnino erat trium drachinarum cum scrupulo vno), ad haerente glutinositate quadam, hincque oriunda paullo minore tam amaritie, quam adstrictione recesseris, vix a resinoso illo descripto abludit. Relictam rhabbarbari portionem cum spiritu vini rectificatissimo, simili illi, quem dixi §. anteced. commiscui. Is vero, licet massa, per sex octoue dies, in loco moderate calido retineretur, leuissime tantum tinctus apparuit, vix tria grana soluta tenens, docente id abstractione, quam institui. Residua demum pars constituit terram, cuius qualitates delineavi (§. anteced.). Ea ponderabat scrupulos duo cum decem granis ¹¹⁾, mihiq; minus glutinosa videbatur, ac illa, quam dixi ab extracto resinoso superfuisse.

§. IX.

- 11) Vel ipse perspicio, calculos, in hoc et §. anteced. positos, non satis esse accuratos, vt inde ad veram partium, rhabbarbarum constituentium, quantitatem colligere queamus. Non possumus facile, in peragendis hisce laboribus, vel summa adhibita diligentia, impedire, quin partes quaedam filtris similibusque instrumentis, quibus vrimur, adhaerent tenacius, quae calculos turbant. Praeterea partes, quarum copiam dimetri cupimus, aliis saepe inquinantur corporis, quod disquirimus, particulis, quas vix ac ne vix quidem accurate ab illis separare possumus. Partes fluidae, extractis adhaerentes, non minus calculos mutant, nec licebit semper fortiozem ignis gradum adhibere, vt expellantur istae, cum sic non aqua solum spiritusque, sed volatiles etiam remoueantur corporum partes, quae omnino debuissent in rationem venire. Vt iam alia momenta mittam. Sufficit, ea hic proposuisse, quae, quantum intelligo, medico sunt scitu necessaria, quando, in disquirenda et perspicienda virtute rhabbarbari medica, occupatus est.

B

§. IX.

4. Terra eique adhaerens glutinosum.

Vidimus iam (§§. VII. VIII.), inesse rhabarbaro terram. Ei autem adhaerescit glutinosum illud, quod vel ipsum rhabarbarum gustatum ostendit ¹²⁾; quod terra adhuc, quam extractiones rhabarbari relinquunt, parcius continet; quod minus quidem spiritus vini rectificatissimus, at aqua demum soluit (§. anteced.), sic tamen, ut id facile iterum dimittat, comprobante hoc sedimento tincturae rhabarbari aquosae; quod demum efficit, ut terra rhabarbari quodammodo ad eam, quae argillacea est, accedat ¹³⁾.

§. X.

Salinae particulae.

Quod rhabarbarum salinas particulas in sinu foueat, nemo facile negabit, qui perpendit, partes illud continere, ad quas constituendas sale opus est, quique nouit, comitem *de GARAYE* ¹⁴⁾, diurnae triturationis ope, cui, cum aqua remixtum, rhabarbarum subiecit, verum eius essentialem sale adeptum esse. Videntur autem quidam, partium, quas dixi, mentionem ea ratione iniicere, ut credere fas sit, censere eos, salia rhabarbaro sic inesse, ut a partibus, hucusque commemoratis, discerni queant separatimque existant. Sic *NEVMANNVS* ¹⁵⁾ aperte profitetur, quinque debere miscibiles partes rhabarbaro tribui, quae sint: principium volatile, resina, gummi, terra & sal, addens lepidas rationes: Es

sub

¹²⁾ *VOGEL Histor. mat. med.* pag. 210. Agnoui etiam hoc glutinosum A. L. HAAN (*libell. in quo demonstr. quod non solum veget. etc* Vienn. 1766. p. 18. 32.) Patere etiam ex *ELVS* tentaminibus potest, illud terrae adhaerere, et difficulter ab aqua solui.

¹³⁾ Forte etiam, ut sitam facile extractum rhabarbari contrahat. Vidi saltem, quod illud gummosum extractum, de quo §. VII. locutus sum, intra paucos dies, situm senserit, cum reliqua, licet eodem in loco asseruata, ab eo libera fuerint.

¹⁴⁾ vid. *ELVS Chymia hydraulica* p. m. 135. Machinae *Papinianae* ope idem praestitit HAAN l. c. pag. 19.

¹⁵⁾ l. c. p. m. 298.

sind auch, inquit, einige salinische Theile darinnen vorhanden, welche in der Mixtion als ein stimulanhs dienen, wie denn das Extractum spirituosum primum weniger, das aquosum primum aber so gut, als das aquosum secundum purgiret; auch will man den Effect, daß der Urin darnach gelber würde, denen salinischen Theilen zuschreiben. Sed ad haec facile responderetur. Nec censeo, posse satis accurate istam salinarum particularum praesentiam in rhabarbaro offendi. Aqua ista rhabarbari destillata (§. VI.), gustu explorata, salis indicia minime praebet. Extracta rhabarbari (§§. VII. VIII.), omni etiam aqua expulsa, nulla salina crusta reguntur. Terra demum rhabarbari omni sale caret. Quid vero? Nonne sal rhabarbari adeo forte est subtilis, ut, citissimum aufugium parans, in descriptis mixtionibus obseruari non potuerit? Repugnant huic ea, quae de sale rhabarbari notarunt GARAYE et HAAN. Praeterea, si foret adeo subtilis, aquae rhabarbari certe inesse debuisset. Nonne autem experimenta, quae GARAYE et HAAN instituire, manifesto docent, salem adesse in rhabarbaro? Commonstrant id omnino. Quando vero diuturna trituration et machina PAPINI mixtionem corporum turbant: ex productis inde salinis particulis colligi nequit; eas, plane eadem ratione, rhabarbaro inexistere.

§. XI.

Confectarium.

Constat iraque rhabarbarum ex specifico principio volatili, resina, gummi et terra glutinosa, idque ea quidem ratione, ut ipsi volatilis pars et resina minima, gummi maiori et terra glutinosa maxima in quantitate insint. HAAN ex vicia vna rhabarbari, cum illam in machina PAPINI tractaret, obrinuit extracti rhabarbari drachmas tres et grana viginti tria, materiae vero albae mucilaginosae, omni odore et sapore orbatae, drachmas tres et grana quadraginta 16). Confer. etiam not. 8 et 10.

B 2

§. XII.

16) l. c. pag. 18.

§. XII.

Scholion.

Superest iam, vt vires rhabarbari e partibus, quas diximus, eruamus. Cum pateat ex superioribus, partem rhabarbari volatilem, eius resinam et gummi adeo facile ab aqua et salina solui: de actiuitate rhabarbari nemo dubitabit, quam etiam experientia testatur. Vt vero hanc accuratius definiamus, cum non ii simus, qui sibi sumant eam, sola ducti ratione, e partibus miscilibus deducere: iuuabit hic experientiam consulere, virtutes rhabarbari ex obseruatis cognoscere, dein autem modum adiciere, quo eas perficit praestaturque.

§. XIII.

Virtus laxans.

Nemo vquam, quantum scio, dubitauit, quod rhabarbarum vi blande laxante gaudeat. Consentunt in eo omnes. Quae nam vero pars rhabarbari miscibilis hanc ipsi virtutem impertit? Volatilis omnino. Enimuero aqua rhabarbari destillata vim laxantem exferit (§. VI.); subiecta sensilia, quae vapores rhabarbari atrahunt, incidunt in aluum laxam, testante id etiam HERRMANNO 17); quae corpora actionem volatilis huius principii minuunt (§. cit.), laxantem etiam rhabarbari vim infringunt; quaeuis rhabarbari praeparatio, sub qua volatile illud decedit, ipsi rhabarbaro partem virtutis laxantis detrahit, et tantam quidem, quantam istius principii rhabarbarum amisit 18); diu denique assernatum rhabarbarum, in puluerem redactum, vim demum laxantem perdit (§. VI.). Nec difficulter determinatur ratio huius virtutis. Id enim, quod volatile rhabarbaro inest, nares et linguam irritat, atque facile soluitur. Irritando ergo ventriculum et intestina, vtriusque hanc, ad fortiores actiones, sollicitat partem, quod vel ipsa nausea, inde

17) NEVMANN l. c.

18) NEVMANN, BOYLDÜC II, cc.

inde a rhabarbaro excitata, confirmat. Forte facilis rhabarbari ad intestina transitus, solutio eius successiue perficienda, eius cum bile conuenientia, et neruorum ventriculi constitutio cauent, ne emeticum id remedium euadat. Parcitas vero eius, quam volatilem diximus, partis, glutinosum et gummosum, cum ea commixtum, roborans rhabarbari virtus, lenior ipsa irritantis partis actio efficiunt, ut vis rhei laxans blandior existat, nec homini nociua eueniat.

§. XIV.

Virtus roborans.

Si ab eo, quod BOULDUC protulit, et de quo dein dicam, effato discesseris: nemo est, qui hanc rhabarbari virtutem in dubium vocauerit 18). Patet quoque facile, eam gummosae et resinosaе rhabarbari partibus dandam esse, cum earum miscela aperte adstringente vi gaudeat (§§. VII. VIII.), caetera vero rhabarbari elementa ea destituantur. Nonne autem deletur haec rhabarbari virtus, affluente, eo propinato, maiori fluidorum copia ad intestina et ventriculum? Non deleri eam, docet tam euentus, quam analogia. Nonne augeri posset adstrictio haec, si, rostitutionis ope, volatilis rhabarbari pars separetur? Notum est, quam famosum quondam, in dysenteris et diarrhoeis chronicis, rhabarbarum tostum fuerit, quod nunc fere exoleuit. Neque video, quid impediatur, quo minus quaestionem affirmemus. Quamuis enim tostum rhabarbarum, ori interno applicatum, minime fortius, quantum mihi saltem videtur, adstringat: attamen ea ipsa praeparatione ista rhabarbari pars non nihil remouetur, quae, conuocando ad primas vias fluida, praedictam rhei vim delinire valet 19). Nonne autem haec ipsa volatilis pars roborando corpori inferuit? Videri posset, ac si res sic sese habeat, dum irritat, atque notum est, frequentiores debilitatarum partium motus robur ipsis quoddam impertire.

At

18) NEVMANN, BOULDUC II. cc.

19) Noli haec ita interpretari, ac si crederem, rhabarbaro idcirco tosto in officinis opus esse. Extracta rhabarbari idem praestare possunt.

At enimvero euanescet haec ipsi adscripta virtus, si cogitetur, volatile illud irritare non solum, sed succos etiam copiosius, ad ventricum et intestina, allicere, quo ipso fit, vt robur, quod efficere posset in his partibus, ob enatam maiorem vasorum distensionem, destruat. Nec dici debet, praestare id eam rhabarbari partem posse, quando cum adstringente parte coniuncta existit, quod haec, minuendo vasorum cauum, distensionem eorum metuendam praepediat. Quod enim si veritati consentaneum foret: rhabarbarum non posset vi laxante gaudere. Quare etiam extractum rhabarbari maiorem mihi, quam rheum ipsum, laudem hic mereri videretur, recteque parca, saepius vero repetita, dosis, magnae semel ingestae, praefertur. Maxime caeterum, quod hanc virtutem spectat, primas vias rhabarbarum afficit, siue id nunc fiat ideo, quod propinatum has partes proximius contingit, siue eam ob causam eueniat, quod conuenientiam quandam cum fluidis, hic secernendis, habet 20), siue demum ob vtrumque id obseruetur.

§. XV.

Sententia, quam fouit BOULDÜC.

Contra roborantem rhabarbari virtutem pugnauit BOULDÜC 21). Cuius tamen sententia cum mihi paululum obscura videatur: eius verba apponam, adiectis monitis, ne scilicet iniurius in *Eum* videar. Man behauptet insgemein, inquit, die Rhabarbar sey zugleich zusammenziehend. Daraus schließt man, sie leere aus, indem sie Stärke und zusammenziehe (quod omnino negari debet, cum ex dictis pateat, id, quod aluum laxam reddit, differre ab eo, quod adstringit. In quibusdam equidem subiectis remedia, quae polent virtute roborante, aluum soluunt; at casus eiusmodi speciales non

20) Assumerat non nemo rhabarbari puluerem cum vino rhenano. Aluus eo die non soluebatur. Accidit id vero altero die. Nonne hinc concludere forte possumus, rhabarbari partes facilius paullo in primis viis, ac in reliquis corporis locis, secerni?

21) l. c.

non curat medicus); und könne durch gewisse Zubereitungen ihrer Purgierkraft so beraubet werden, daß sie blos zusammenziehend und anhaltend bleibe (minime equidem affirmari potest, quod rhabarbarum, retenta adhuc vi roborante, virtute sua laxante, omni ex parte, priuari queat, vtpote quod experimentis repugnat, quae docent, extracto rhabarbari adstringenti odorem adhuc et saporem rhabarbari inesse; at imminui omnino vis laxans potest, superflite roborante); nicht anders, als wäre sie in ihrem natürlichen Zustande aus zween Theilen zusammengesetzt, die sich leicht von einander trennen lassen (constare rhabarbarum vere ex duabus partibus, quarum vna laxat, altera roborat, ex antecedentibus, credo, satis apparet. Verum est, quod istae partes accurate a se inuicem seiungi nequeant; at volatilis tamen pars non nihil separari potest.) — Ich weiß, daß ausser dem bittern und gar nicht unangenehmen Geschmacke, den man bemerket, wann man sie kauet, und der ihre Purgierkraft anzudeuten scheint, die Zunge auch eine gewisse Herbigkeit empfindet (pars rhabarbari, quae amaritie quadam linguam ferit, certe non ea est, quae vi laxante instructa est, cum aqua rhabarbari destillata nullam amaritiam prodat, licet partem laxantem contineat. Amara pars rhabarbari omnino est vna eademque, ac adstringens) — Bisher aber hat man noch nicht erweisen können, daß die Theilchen, welche diese Herbigkeit auf der Zunge verursachen, auch in den Magen und in die Gedärme einen solchen Eindruck machen, daß sie dieselben zu Zusammenziehung bringen, die denen ganz entgegengesetzt sind, durch welche die Materien von oben hinabzugehen, bestimmt werden (docuit id tamen obseruatio, toties repetita. Neque etiam ratio later. Quan lo enim corpus roborans laxa intestinorum vasa afficit: fit inde, vt cauum eorum coarctetur, vasa hinc minorem fluidorum copiam plorent, atque diarrhoea, inde oriunda, tollatur). Perspicimus interea ex allatis a me verbis, quid caussae subfuerit, quare in suam BOULDIU c incidit sententiam. Censet enim, quod rhabarbarum, dum roborante sua virtute diarrhoeas tollit, debeat; partium adstringen-

gentium ope, motum intestinorum antiperistalticum *immediate* augere. Quod cum omnino falsum sit, docente scilicet experientia, vel has ipsas partes quandoque motum peristalticum adaugere, prouti id salubris earum in obstructione aluina, ex debilitate intestinorum oriunda, effectus testatur: credidit, omnino rhabarbaro vim adstringentem tribui non posse. BOULDÜC, quantum video, arbitratur, medicos, vim rhabarbari roborantem vrgentes, eam hac tantum indigitare velle, *qua diarrhoeas sistit*. Quod vero a veritate quam longissime recedit. Quando autem BOULDÜC postea negat, terreis rhabarbari partibus nullam inesse vim roborantem: facile possumus in *EIVS* partes transire, licet sint medici, qui contrarium statuunt, facile refutandi.

§. XVI.

Aliæ rhabarbari virtutes.

Rhabarbarum vi roborante gaudet (§. XIV.), obque amaritiam ad bilis naturam accedit. Erit itaque *remedium digestivum* et discutiens status 22). Pars volatilis, amara et adstringens efficiunt, vt polleat rhabarbarum *vi stases quasdam soluendi* 23), eas nempe, quæ a debilitate maxime pendent, ac a fluidis fiunt, nondum nimium inspissatis. Vis soluens, digestiua ac laxans rhabarbari ostendunt, *non inutile id esse, in collætie verminosa, remedium* 24). Nonne etiam ob odorem nauseosum? Forte. Cum rhabarbarum corpus sit amarum ac adstringens: fit inde, *vt putredini resistat* 25). Conuenientia rhabarbari cum bile, vis rhabarbari laxans, soluens et antisepica, illud *in biliosis affectibus* commendant. Cum etiam rhabarbarum in vias vrinarias agat, docentibus id spasmis earum par-

22) VOGEL l. c. & alii plures.

23) IDEM l. c.

24) IDEM l. c.

25) Docuere id obseruata FRINGLIJ. Vid. MACKBRIDE Versuche p. 130. Non minus tamen acido primarum viarum rhabarbarum resistere potest, cum bilis munere fungi queat.

partium, ab usu rhabarbari quandoque prouenientium, ut et odore atque colore, quibus urinam inficit ²⁶⁾: sequitur, rhabarbarum *vi* etiam *diuretica* gaudere ²⁷⁾. Quod demum *vi* intestina irritandi instructum est: hinc *salubre in haemorrhoidariis atque vitii mensium laborantibus remedium* existere potest, licet, vel ob hanc ipsam causam, non raro noceat, omnino tunc fugiendum.

SECTIO TERTIA.

DE

EXIMIA VIRTUTE

RHABARBARI

IN MORBIS QUIBUSDAM CHRONICIS.

§. XVIII.

Utilitas rhabarbari in morbis chronicis.

Qui dicta hucusque perpendit (§. VI. seqq.) eademque comparat cum his, quae §. V. notata sunt, facile is, credo, concedet, rhabarbarum excellens plane esse, in morbis quibusdam chronicis, remedium. Magnam nempe hic laudem meretur, quod debilitari occurrit; quod neruis, ob amaritiam, amicum est; quod primas maxime vias roborat; quod cruditates ibi latentes expellit; quod colluuei verminosae mederi potest; quod digestionem adiuvat; quod acido putridoque resistit; quod etiam nociua quaedam, producta largiori diuresi, euacuare potest; quod mensium haemorrhoidumque vitia passim emendat; quod stases quaedam soluit; quod humores ad intestina renesque deriuat; quod lentorem tol-

lit

²⁶⁾ VOGEL l. c.

²⁷⁾ IDEM l. c.

lir, a laxitate inductum; quod fluiditatem minuit, ab eadem causa proficiscentem; quod demum blande agit. Confer. hic §. V. Quae vero cum ita sint, patet, rhabarbarum, relatum ad morbos quosdam chronicos, pluribus indicationibus, in persanandis illis a medico necessario attendendis, satisfacere, atque posse ideo in iisdem, tamquam *remedium eximiae virtutis medicae*, considerari.

§. XIX.

Casus quidam recensentur.

Possent id, quod monui, variis morborum chronicorum exemplis illustrari atque medicorum testimoniis comprobari. Ne tamen longus in re clara sim: obseruata tantum adducam, quae *Illustris EBERHARDVS*, vir de me optime meritus, mecum beneuole communicauit. Vidua LXIII. annorum, ex obstructione hepatis incidit in febrem lentam, quotidie incrementem; accedunt deliria et inuoluntaria faecum aluinarum excretio. Optimis remediis frustra exhibitis, adhibebatur anima rhabarbari, cui quarta pars liquoris terrae foliatae tartari erat admixta. Eo remedio, cuius centum guttulae quotidie exhibebantur, per tres septimanas, continuato, perfecte conualuit. — Virgo XXX. et quod excurrit annorum, febre tertiana continua corripitur, quae vero, subductis prius sordibus e primis viis, larga corticis peruuiiani dosi curatur. Admissis postea regiminis et dietae vitis, tumores pedum oedematosos concipit. Sola anima rhabarbari, quotidie ad duo cochlearia exhibita et per duas septimanas, continuata, non solum tumores pedum oedematosos profligauit, sed ventriculo etiam, antea debili, robur addidit. Aegra etiam perbelle, per plures annos, valuit. — Inuenis hypochondriacus, XXIV. annorum, incidit in fati largam haemoptysin. Vsu temperantium et venae sectionis cessauit quidem haemoptysis, leue tamen non raro recruduit sputum cruentum. Pluribus remediis frustra exhibitis, continuato animae rhabarbari vsu, perfecte conualuit.

§. XX.

§. XX.

Usus rhabarbari in morb. chronicis.

Pro diuersitate morborum, subiectorum et conditionum, quas tollere medicum oportet, differant etiam dosis, forma, tempus propinandi rhabarbari necesse est. Non inutiliter quoque cum aliis remediis commiscetur, resoluentibus, laxantibus, roborantibus, chinatis et opiatis. Atque etiam id ex conditionibus praesentibus determinari debet.

CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
MEDICINAE DOCTORANDO

AMICO SVO SVAVISSIMO

S. P. D.

I. G. ZIERHOLD, MED. CVLT.
 MESO — MARCHICVS. OPP.

Quid carius mihi esse potuisset, quid iucundius, quam hodierni diei celebritas, quae, amorem erga TE meum animumque, pro amicitia TVA aestumatissima, qua me non putasti indignum, gratissimum publice TIBI declarandi, occasionem mihi praebet exoptatissimam? Jam, quatuor annis praeterlapsis, quibus in hoc litterarum commercio Professorum doctissimorum longeque celeberrimorum doctrinis es

im-

imbutus, ille denique illuxit dies, qui praemiis *TE* donat, lucubrationibus *TUIS* indefessaque, qua in Medicinae studium numquam non incubuisti, diligentia dignissimis. Accipe nunc, *VIR DOCTISSIME*, coronam doctorem et redi in patriam, quae auidem *TE* exspectat, et cuius arua dulcissima *TE* complecti cupiunt. Gratulor *TIBI*, gratulor *PATRI TVO OPTIMO*, et *AMPLISSIMAE FAMILIAE TVAE*, gratulor denique patriae, quae *TE* Medicum habebit incomparabilem. Annuat Numen optimum maximum meis amicorumque *TVORVM* votis, *TE*que per longam annorum seriem felicem iubeat esse atque incolumem! Gratias, quod reliquum est, *TIBI* ago pro *TVA* amicitia, quae mihi semper fuit jucundissima, et ut in posterum *TVO* me prosequaris amore, etiam abs *TE* peto atque etiam. Dabam Halae Magdeburgicae *D. III. April. MDCCCLXXI.*

---

02 H 1184

VB15

ULB Halle

3

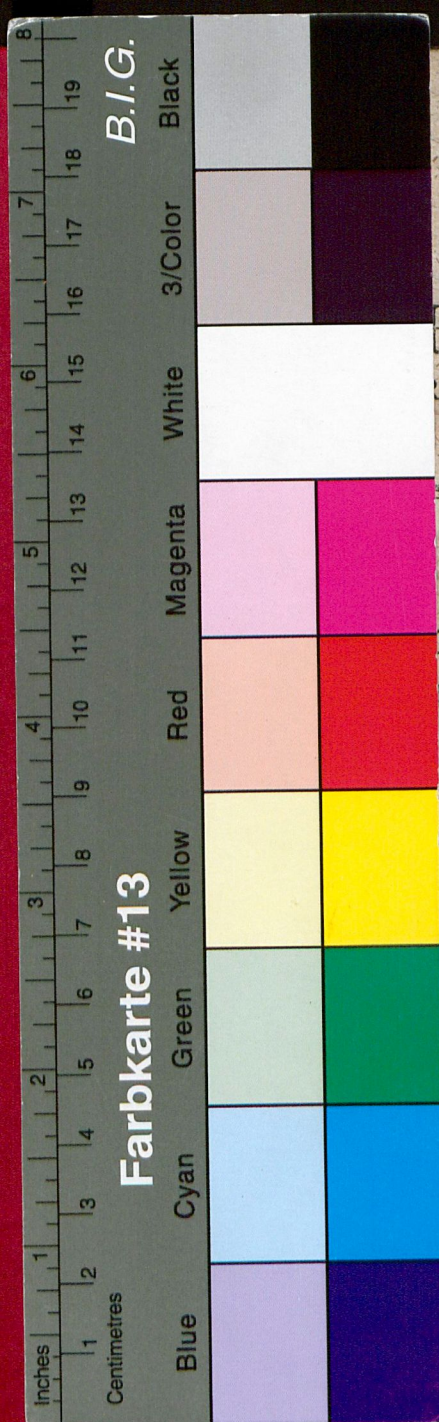
003 103 110

B.I.G.

Farbkarte #13

DE
EXIMIA
BARBARI
TYTE MEDICA
QVIBVSDAM CHRONICIS

E DECRETO
FACVLTATIS MEDICAE
GIA FRIDERICIANA
PRAESIDE
CHRISTLIEB KEMME

IC. PROF. PVBL. ORDIN.
IMPER. NATVR. CVRIOS. SODALI

PRO
V DOCTORIS

RITE OBTINENDO
L. APRIL. MDCCLXXI.

PVBLICE DISPVTABIT

AVCTOR
TLOB GERBER

LVBENA SILESIVS.

HALAE
TANNO HENDELIANO.

